

KÖZMŰVELŐDÉS

Felelős szerkesztő: Wagner Sándor.

A lap szellemi részét illető cikkek a szerkesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénztári-, az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak (Papp György) küldendők.

Megjelenik minden vasárnap.

Az előfizetés díjai:

Egész évre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8 Kor
Félévre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Negyedévre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2

— Hirdetések díjazás szerint. —

Az erd. róm. kath. státus középiskolái.

Az erd. róm. kath. státus, hét teljes középiskolájának nagy áldozatok árán való fenntartásával, olyan kultúrmissziót teljesít, amelynek jelentőségét még a mindenáron államosításra törekvők sem vitathatják el. Innen van, hogy mikor státusunk a kor folyton emelkedőbb igényeinek kielégítésére már-már nem rendelkezett elegendő anyagiakkal, az állam sietett támogatására. Ma már a státusnak mind a hét középiskolája állami segítséget élvez, melynek ellenében csak jelentéktelenebb autonómikus jogokat kellett feladni. Baj azonban az, hogy az iskoláknak külön mérték szerint nyújtott államsegítség következtében a státus intézetei közt még mai napig sincs meg az egyöntetűség. Státusunk igazgatótanácsa többször megkísérelte ugyan a szerződéseknél újabb szükségletek szerint való revízióját, de lépéseit az eddig fennállott politikai zavarok miatt siker még nem koronázta. Remélhető azonban, hogy a hazánk történetében beállott új fordulat, amely általános vélemény szerint kedvező auspiciumok között jött létre, a mi középiskoláinkra is kedvező intézkedést fog létrehozni. A mostani kultuszminiszterrel senkisé megtagadhatja el azt a törekvést, hogy a nemzeti és keresztény szellemű intézményeknek erős életet öhajt biztosítani.

Epen ez okból talán multhatatlan szükségesség volna, ha státusunk eddigi sikertelen lépéseit most már a siker biztos reményével mihamarább megismételné. A státus intézeteinek ugyanis minden tekintetben való egyenlősítése elsőrangú feltétele az intézetektől várható eredmények elérésének.

Óriási lépést tettünk ugyan egy évtized alatt arra nézve, hogy az oktatás és nevelés háborítatlanul folyjék iskoláinkban, de még a szükséges nívóhoz nem értünk el minden vonalon.

Nevezetesen még mindig volt két középiskolánk, a melyek a lefolyt iskolai évben meg nem felelő rozoga és szűk épületekben folytatták csendes munkásságukat. E két intézet: a kézdivásárhelyi és a csíksomlyói. Az első azonban már a jövő iskolai évet új épületében kezdheti meg, amennyiben ennek munkálataihoz 1905. szept. 15-ikén hozzáfogtak. Az alapkövetéssel fényes ünnepség keretében 1905. okt. 22-ikén ment végbe kegyelmes főpásztorunk tevéleges részvétele mellett.

Az építkezéshez az állam 200000 korona segélyt adott. Az egész mű pedig a tervezet szerint minden külső felszereléssel egyetemben 245,128-23 koronába fog kerülni. Kedvezőtlenebb, szinte nyomorú helyzetben van e tekintetben a csíksomlyói. Ez az intézet elavult épületben, a megye székhelye melletti falucska-

ban fekszik. A szükségessé vált új építkezéssel felszínre került az a törekvés, hogy az intézetet áttelepítsék a megye székhelyére Csíkszeredába. Az eszme pártolásra talált úgy a megyei, mint a tanügyi körökben. A megye nagyobb összegű hozzájárulást is felajánlott, hasonlóképpen a státus, valamint az állam. Am a felajánlott összegek mind nem elegendők az új épülettel való áthelyezkedésre. S e kérdéssel az áttelepítés ügye úgy látszik egy darab időre elhalasztódik. Legalább azt látszik bizonyítani az a miniszteri válasz, mely szerint a gimnázium áthelyezése iránt általánosságban megindult tárgyalásoknak részletekre terjedő folytatása mindaddig nem időserű, míg az új épültre tevélegesnek mutatózó 230 ezer korona biztosítva nincsen.

Az elnutt iskolai évben a marosvásárhelyi gimnázium már új palotájában kezdte meg a tanítást.

Ha valahol sürgős szükség volt az új építkezésre, úgy bizonyára itt leginkább. A gimnázium régi épülete valóságos már életveszedelemmel fenyegetett. És azért az építkezésnek ügye itt is hosszasan vajudott, míg nem kegyelmes Főpásztorunk egyik ötletre alkalmával ismételen tapasztalva a tarthatatlan helyzetet, erélyesen közbelépett, minek meg is lett az eredménye úgy, hogy 1905. szept. 14-ikén már a tanítást az új épületben kezdhették meg. Az épület két előző terv mellőzése után Pápai Sándor státusmérnök tervezete szerint készült 299.693 koronáért. A felszentelés hatalmas ünnepségek közepette mult év nov. 4-ikén ment végbe. Ugyanez alkalommal tartotta itt közgyűlést az erd. róm. kath. státus tanárainak kongresszusa. A nevezetes ünnepség részletes leírását adja az Értesítő a Közmuvelődés után.

A gimnáziumok közül a kolozsvári a kegyes tanítórend, a kezdivásárhelyi a minorita-rend vezetése alatt áll, de azért ez utóbbiban világiak is tanítanak.

A hét gimnáziumban a rendes tárgyakat tanító tanárok száma (egyháziak és világiak) 110, amelyből csak 9 helyettes tanár s csak hétnek nincs még oklevele.

Ez a tény is bizonyítja, hogy státusunk középiskolái olyan tanerőkkel vannak ellátva, akik hivatásuk magaslátan állanak. Az Értesítő tanúsága szerint tanáraink városaik kulturális és közéleti mozgalmaiból derekasan kivették részüket. Egyesületi működéssel, felolvasásokkal mindenütt az első vonalban állottak városok társadalmában.

A tanári karok egyes tagjai élénk irodalmi munkásságot is fejtettek ki.

A gondjaikra bizott ifjúságot pedig szigorú vallás-erkölcsi alapon nevelték. E tekintetben is nagy segítségükre és támogatásukra volt kegyelmes főpásztorunk, aki mindenik gimnáziumot

az év folyamán többször is meglátogatta. Ezek a látogatások nem az intézetek legfőbb igazgatójának sablonos látogatásai voltak, hanem az igazi, szerető atyának mélyszéges érdeklődése az ő gyermekeinek lelki és szellemi elete iránt. Fáradszatólan volt az ifjak lelki sebeinek orvoslásában, a gyóntatásban, valamint a jóra való serkentésben, a kötelességteljesítésre való buzdításban. Kisebb s nagyobb deákok nyelvén egyformán tud ő beszélni. Innen van, hogy a főpásztorunk megjelenése mindenütt a tanulóifjak legszebb, feledhetetlen ünnepe volt.

A benső vallásos érzés intenzívítására nagy szolgálattal tettek a Mária-Kongregációk, melyeket immáron mindenik intézetünknel felelevenítették. Olyik intézetnél (Brassó, Mvásárhely), a Rózsa-Füzér-társulat is működött.

E több oldalú hathatós támogatásnak tulajdoníthatjuk, hogy mindenik intézet Értesítője az erkölcsi és fegyelmi állapotot kielégítőnek jelenti. A magaviseletről rossz fokozatot egy intézetnél sem találunk, súlyosabb fegyelmi eset pedig csak szórványosan fordult elő. Ezek közül legkomolyabb természetű a gyefehérvári gimnáziummal volt, hol öt nyolcadik osztályt végzett, érettségi vizsgálat előtt álló tanulóit éjjeli dorbézolás miatt kellett kizárni. A vizsgálat kiderítette, hogy a szerencsétlen, megtévelyedett ifjak nem annyira egyéni romlottságuknak, mint inkább egy kárhözatos, de általán divó hagyományok áldozatai. Ez a rossz szokás pedig az osztályvizsgálatok befejezésének, majd az érettséginek örömeire mindenfelé tartatni szokott murizások. Megszívlelendőnek tartjuk tehát s felhívjuk tanáraink figyelmét a gyulafehérvári főgimn. igazgatójának az említett sajnálatos esethez fűzött következő szavaira:

„Nagy ideje volna, hogy végre minden intézet komolyan hozzálasson az ily erkölcsi veszedelmeket okozó ügynevezett „exitusok”-nak, vagyis a VIII. osztályt végzetek ivóösszejöveteleinek és nem szükséges érettségi vacsoráinak is, amelyek — tudjuk — mivel szokatlan végződni, közös erővel való megszüntetéséhez.” Melyik becsületes ember kételkedne e szavak ösztönösében és melyik pedagógus ne tudná, hogy a leglekiismeretesebb felügyelet és nevelés mellett is hasonló tévelygések az ifjak nagy tömegében előfordulhatnak. Előfordulhatnak különösen olyan helyeken, hol sok az olyan szülők száma, akik az intézet vallásos irányát és szellemét uton-utfélen nem épen jó indulatlag kritizálják, helyesebben kigunyolják. És mégis ennek ellenére akadt egy helyi „pedagógus” (nálunk sok van ilyen), aki a helyi főgimnázium igazgatójának azt a nemes intencióját, amelyért az érintett sajnálatos esetet nyilvánosságra hozta, fegyverrel kovácsolta nemcsak a gyefehérvári főgimn. nevelési rendszere, hanem általában a

keresztény nevelés ellen. Tette pedig ezt egy ujdsönt tanügyi lapban, az „Új Korszak”-ban abból az alkalomból, hogy Apponyi A. kultusz-miniszter megbizottja az Országos Tanáregyesület közgyűlésen bátorságot vett magának arra, hogy hirdesse, hogy csakis a keresztény elveken és tanokon alapuló nevelés lehet helyes. Tudjuk, hogy bizonyos illatos sajtóorgánumok micsoda „gezérszét”-t csaptak ezért a bátor hitvallásért s tudjuk, hogy még a parlamentben is interpelláció tárgyává tették. Nos hát a mi helyi jóakaratu „pedagógunk” (tudjuk jól honnan fúj a szél) felhasználva a fehérvári sajnós esetet oda konkludál, hogy ime bizony az a keresztény hitvallásos nevelés nem ér egy hajítófát sem, mert ime milyen botrányok történtek mellette. Neveléses volna részünkről, ha e „bocher” okoskodás eafolatába fogunk. Ennek felemlítésével is csak azt akartuk bemutatni, hogy egyes gimnáziumainknak — így a gyefehérvárnak is — minő szellemi irányzatokkal kell küzdenie, amelyek rombolólag igyekeznek hatni kívülről az intézet benső munkásságára. Ilyen aknamunkálkodások ellenére is — mint említettük — intézeteinkben a tanuló ifjúság lelkiégsége általánosságban kifogástalan volt.

A testi egészség nem különben. Csak két intézetünknel: Kolozsvárt és Székelyudvarhelyen volt nagyobb baj.

Kolozsvárt két tanár is hosszabb ideig volt súlyos betegségben, az intézetben pedig a tanítást be kellett szüntetni okt. 22. nov. 5-ig skarlát járvány miatt. Székelyudvarhelyen hasonlóképpen több betegeskedés volt a tanári karban is (egy tanár fél évi szabadságon volt), a tanulóknál pedig nagyobb mértékben konstatáltak a tudóvészre való hajlandóságot. Az Értesítő szerint e rettenetes kör ellen minden preventív intézkedést megtettek ugyan, de a tanulók szegénysége miatt a dolog nagy nehézséggel jár, mert a tanulók táplálkozása és lakásviszonyai nem megfelelők.

Fájdalom! ennek a két, az életre legfontosabb tényezőnek a hiányát nemcsak Székelyudvarhelyen lehet konstatálni. Többé-kevésbé úgy van ez mindenik gimnáziumunknál. Mindenütt tapasztalható, hogy a társadalom legszegényebb elemeinek gyermekei évről-évre nagyobb számban tolnak a középiskolákba.

Ezek a szegény gyermekek, nem lévén hazulról kellőleg ellátva, éheznek, fáznak és dohos, rossz levegőt szívnak.

Természetes, hogy ezek a vérszegény, testileg satnya, korgó gyomru gyermekek nem tudnak kellő szellemi működést kifejtteni. Hogy mindennek milyen eredménye van, arra alább a tanulmányi előmenetel vizsgálatánál fogunk rámutatni. Egy megjegyzést azonban nem nyomhatunk már itt el, amelyet eddig is évről-évre kiemeltünk. És ez az, hogy mai nehéz társadalmi viszonyaink közepette nem volna szabad egyetlen nyilvános középiskolának sem fennállani vele kapcsolatos nevelőintézet illetve internátus nélkül. Volt idő, mikor sok szó férhetett az internátusi nevelés helyességéhez és szükségességéhez. Ma már azonban a változott életviszonyok ezt feltétlenül megkövetelik, ha nem akarjuk a jövő nemzedék teljes degenerálódását. Az általános szegénység, a szülők megsokszorozódott és megnehezedett életküzdelmei parancsolják ezt. Manapság vajmi kevés szülő van olyan helyzetben, hogy ha házatól el kell vinnie gyermekét, hogy ezt minden tekintetben megfelelő családi körben helyezze el. Mert a jó szállás, a hol fel is ügyelnek a gyermekekre, gondozzák testileg és erkölcsileg is, sok pénzbe kerül. A szülők tehát keresik az olesót, s pedig „olesó husnak hig a leve”. Se erkölcsi, se higiéniai tekintetből nem

kielégítők. Így származik a legtöbb züllés. Ellenben internátusban — természetesen ha higiéniai szempontból kifogástalan épülete van — a gyermek egyszerű, de tápláló eledelt, egészséges lakást s ami nem utolsó, de legfőbb, gondos felügyeletet nyer.

Hasonlatlan, céltalan tekerést nem végezhet az ifjú, rossz társaságba nem kerülhet, felnőttek nem mindig épületes társalgását nem hallgathatja, tanulmányi nehézségeiben mindig kaphat utasítást, ha mástól nem, tehetségesebb osztálytársaitól. Mindezt pedig népeesebb intézetekben szolid árért.

E röviden elősorolt okok miatt kellene, hogy státusunk minden egyes gimnáziuma mellett még a szemináriumokon kívül is nagyobb számú tanuló befogadására alkalmas internátus rendeztesse be. És ez nem lehet pénzkérdés dolga, mert bizonyos, hogy minden internátus, — ha az épület megvan — önmagát fenntartja, ha nem is anyagi nyereséggel — ez nem is lehet cél, — de veszteség és nagyobb áldozat nélkül.

(Folyt. köv.)

Új elvek az elemi oktatásban.

(Folyt. és vége.)

Hogy lesz megkönnyítve a tanító előkészítése? Egyszerűen úgy, hogy belenéz a tantervbe, ahol látni fogja a következő tananyagot:

„A vízvezeték. Eszköz: Egy gummicső és egy csipor víz.”

„Az országgyűlés. Meséje: A mult képv. választás.”

„Az ige mult ideje. Alak: Hogy számolt be a bérés aznapi munkájáról? (Először palán, onnan vízbebe tisztázva) stb.

Ez volna a tanács, s ahöz egy csipet kalács. Mert az egész évre való kalácsot nem én, hanem a Szövetség bizottsága fogja megsütni, még pedig a jövő nyáron. (Csak sületlen ne maradjon!)

Amint az elemi oktatás mezéjén imigyen kapálgattam, tekintetemnek röpké pillantása ráesett a felsőbb tanintézetekre is, ahová némely tagtársaink, tanításuk irányításában fel-felkaesintanak — és ahonnan több jogos és jogtalan követelések le-lehallatszanak.

És én, az életre nevelő elemi oktatás érdekében, ápertén kikotyantam, hogy az ilyen esaponyóslag járó tekintetek, (t. i. a gimnáziumba való előkészítés elvei) nemcsak nem szolgálják a népoktatás célját, sőt esetleg rossz szolgálatot tehetnek magának a gimnáziumnak is.

Ha mi az elemi népiskola követelményeit szem előtt tartva, tanítványainkat annak tárgyaiban benső tudásra vezettük, akkor előkészítettük a gimnáziumra is. Hogy aztán amott nem tudnak grammatizálni, olvasmányt elemezni (sőt — követem alásan — magolni és kotkodácsolni), ahhoz az elemi iskola tanítójának semmi köze!

Felállított elveimből még csak azt az egyet legyen szabad itt felemlítenem, hogy a lecke nemtudás miatt kiszabott büntetést középkeri embertelenségnek tartom. Hát van-e józan esze és Istenben való hite annak, aki az ártatlan gyermeket büntetni képes, csupán azért, mert valamit nem tud? Ha a korszóban nincs víz, nem ütik azt mindjárt földhöz!

Ezeket az elveket én nem most kezdem vallani, hanem vallom évek óta s ha két tanítóval összejöttem, mindjárt erre tértem. De hirdetem ezt a lapokban és egyesületi gyűlésekben is. — Hogy pedig rokonszenves pártolásra nem igen találtam, az engem tiszta meggyőző-

désemben el nem lankasztott. És a somlyói gyűlésen hangzottam is, hogy bis' én ezen elvekkel meglehetősen egyedül állok.

Történt pedig egész véletlenül, hogy a magyar nép leglelkesebb édesapja: Majláth József gróf ugyanazon időben Fonyódon előadást tartott „A magyarországi néptanítók szociális feladatáról az iskolában és a társadalomban.” A nagyhatású előadásnak az iskolára vonatkozó része lényegében ugyanazt foglalja magában, amit vallottam én is. Akárcsak összebeszélünk volna. — Most hát a talajt még szilárdabbnak érezhetem a lábam alatt.

De ki kell fejeznem hálás elismerésem a Szövetségi gyűlés fenkölt bölcsessége iránt, a mely az én előterjesztett indítványomat feltetlen és vita nélkül elfogadta, s amikor nem kisebb emberek, mint Imets Fülöp Jákó érdemes elnökünk, Józsa Sándor és mások fejezték ki elismerésüket.

Hogy az ilyen nagyszabású kérdést egy negyedórás előadásban nem lehet minden oldalról kimerítőleg tárgyalni, azt mindenki tudja. Ebből kifolyólag a gyűlés után, — magánbeszélgetések alakjában — Szász Károly érdemes kartársunk felvetette azt a fontos kérdést, hogy ha a Szövetség elkészíti az ő részletes tantervét, nem volna-e kívánatos egyszersmind arról is gondoskodnunk, hogy a mi erdélyi speciális viszonyaink szolgálatában álló jó olvasókönyveket, történelmi kézikönyvet és abécét magunk állítsunk elő?

Hát bizony ennek égető szükségét senki sem tagadhatja. Éppen az oldalomból hozta ki e kérdést, ahonnan évek óta furta magát kifel. — Ugyanazért az én alázatos véleményem az volna, hogy Szövetségünk érdemes elnöksége, amikor az én indítványomat az egyes egyesületeknek megküldi, azon célból, hogy a szerkesztő bizottságha a saját delegátusát kiküldje, egyszersmind hívná fel olyatén határozathozatalra is, hogy az erdélyi róm. kath. elemi iskolák tankönyveinek szerkesztése szintén tárgyalásba vétessek!

Mert a Budapesten készült olvasó- és tankönyveink úgyszólván mindent felölelnek, éppen csak Erdély speciális viszonyait és történelmét nem.

Egyéb mondandóimat, (mert volna még több is), elhagyom máskorra. Most még csak arra kérem szeretett kartársaimat, illetve a szövetséges egyesületeket, hogy öszvevetett vállakkal siessünk oda munkálni, hogy a címbe tett „Új elvek”, mint amúgyis régiek, legalább Erdélyben ne legyenek többé „újak.”

Buzás János.

A moloch.

(Folytatás.)

Tehát vizsgáljunk meg absztinens szemüvegen nézve egyes székelyföldi községet.

Nem lesz érdektelen!

Kezdjük el Marosvásárhelyen. Ez a székelyföld fővárosa.

Szépen halad. Nagyszabású paloták emelkedtek, újabb időben szép igazságügyi palota, menház, főgimnázium, több népiskola épült. Vilányvilágítása, aszfaltjárda van, páratlan terjedelmes főtere. De hiányzik a mi legszükségesebb: vízvezeték és jó ivóvíz. Azért egészségügye sok kívánni valót hagy hátra.

Talán a jó ivóvíz hiánya oka annak, hogy feltűnően sok a bor, sör és pálinka mérés. Ezelőtt pár évvel az ásványvizet is megadóztatta, minden üveg után 4 fillért vetett ki. Hogy ezt a fogyasztók fizetik meg, bizonyos.

Körül sétálva a városban lépten-nyomon találkozunk ittas emberekkel. Az italkimérők helyek nemcsak a vásáros napokon, hanem máskor is nagyon látogatottak. Tehát ezen városban is feltűnően sokat áldoznak az alkohol mólóh bálványának. Majdnem minden tizedik háznál mérik drága pénzén az alkohol mérget. Minden végén a városnak utolsó garas koresma van, csalogatja a hazafelé indult vidéket.

Ezen a városban is mint a többiben rengeteg összeg megy ki a polgárok, polgárnők testi és szellemi rombolására.

Aki tisztában van azzal, hogy az alkohol egyáltalában semmit sem használ, hanem csak árt, irítozattal telik el, siet ki a városból, felüdítő levegőt élvezni.

De azon tudattal hagyjuk el ezen nagyra hivatott szép várost, hogy már sokan belátták és napról-napra többen belátják a tarthatatlan helyzetet, csoportosulnak az alkoholelles szövetségbe, az alkoholmentes italok: málna szörp, sinálka szörp üdítő italok számára raktárt rendeznek be, alapos a remény, hogy az alkoholellesek rövid idő alatt feltűnő eredményt érnek el. Annál is inkább, mert itt már 10 absztinens orvos van, sok hivatalnok és kereskedő is számuk napról-napra szaporodik.

Marosvásárhelytől éjszaki irányban jöve Marosszentgyörgy községet érik.

Itt nagyon uralkodik az alkohol, a község rakva van koresmákkal, a főúton egymást érik. A lakosok száma circa 1600. Többségben van a román lakosság, akik feltűnően szeretik a pálinkát, tultesznek a székely lakosságon. A magyar katolikus lakosságnak van itt egy tekintélyes hivatása magaslátán álló néptanítója, alkoholelles szövetségünk kitűnő tagja, ki nagy buzgósággal emeli fel szavát a pusztító alkohol ellen, szorgos utónéjjárással készíti elő az őszön tartandó alkoholelles népgyűlést.

Ezen község lakosainak tetemes része bejár Marosvásárhelyre munkára a gyárakba, de főleg a kőművesek mellé, még a 12 éves fiú és leánygyermek is, hol deci számra isszák a butító pálinkát, igen gyakran az ételt is pálinkával pótolják, a mi legveszedelmesebb.

A földmives munkát elhanyagolják, a földet nem becsülik, azért sorra adogatják. A nagyernye felőli rész tetemes része a nagyernyei gazdák kezébe ment át, kik kapva-kapnak rajta, meg is tudják becsülni, ki is tudják használni.

Mint hogy a pálinka a népet helyes belátásától, morális érzékétől megfosztja, nagy nehézséggel jár rendben tartása. A földbirtokos ur egész tekintélyére, jóindulatú erélyességére van szükség, hogy a községben rend és fegyelem legyen, ő kénytelen kezelni a bírói pálcát is. A jó eredmény látszik is és a jóakaratiak hálásak is, áldják is érte.

Szentgyörgytől 5 kilométernyire fekszik Nagyernye községe, a régi Marosszéknek szélső szabad székely községe.

Beérve a községbe csakhamar szembetűnik a fogyasztási és értékesítő szövetkezet, melynek italkimérése is van, de koresmájában részeg embert látni nem lehet, még vasárnap délután is csendes, előtte az emberek józan fővel beszélgetik meg ügyes bajos dolgaikat, más része víz mellett kártyáznak. Úgy is hívják, hogy józanok koresmája.

Ez az előnye a szövetkezeti italkimérésnek. Az igazgatóság szigorúan tiltja a részeg emberek italt adni, úgyszintén kontóra italt adni. Ott kaphatni alkoholmentes italokat is.

Most hozza be az igazgatóság azon üdvös újítást, hogy a boltos az alkoholtartalmú italok kimérése után megállapított fizetést kap és nem százalékot. Az alkoholmentes italok után

pedig lehetőleg minél nagyobb százalékot. Ezt minden szövetkezetnek meg kellene tenni, ezt kívánja a szövetkezet nemes hivatása.

A boldogemlékü gróf Károlyi Sándor, a magyar szövetkezetek feledhetlen atyja, midőn egy „Hangya” szövetkezeti naggyűlésen fel lett vetve, hogy a fogyasztási szövetkezetek részére italkimérési jogok szerzessenek, bizonyos nem tetszéssel fogadta a javaslatot, nem tartotta a szövetkezetek nemes, népjavitó, népnevelő céljával összeillőnek a szeszese italok kimérését. És csak akkor egyezett bele nehezen, midőn többen kifejtették, hogy a kisebb községekben az egyes szatöcsokkal, kik italkimérési joggal bírnak, csak úgy vehetik fel a küzdelmet, a mi egyértelmű az áru-uzsora elleni küzdelemmel, ha italkimérési joggal lesznek felruházva s így a boltosát legalább türethetően díjazhatja és hogy mégis jobb, ha szövetkezeti emberek ellenőrizhetik az italkimérést, sokat menthetnek.

Minden egyes szövetkezet most azzal tartozik adózni gróf Károlyi Sándor dicső emlékének, hogy boltosának rendes fizetést adjon a szeszese italok kimérése után és ne százalékot s így ne utálja arra alkalmazottját, hogy arra törekedjék, hogy az emberek minél többet igyanak s így ő minél nagyobb százalékot kapjon. Továbbá azzal is, hogy minden egyes szövetkezet kérelmezze, hogy vasár- és ünnepnapon a koresmák egész nap zárva tartassanak.

A nagyernyei kérelmezte és érdekes az, hogy még az italkányos polgárok is szívesen aláírták a kérelmet. Még ők is belátták a veszedelmes helyzet tarthatatlanságát.

Ezen községben van virágzó tejszövetkezet is, mely nyári időben minden nap 1500 liter tejet dolgozik fel teavajnak, melyet Bécsbe szállít, minden nap előállít 60 kgr. teavaját és minden hónapban 5000 korona tejárt fizet ki a tehenses gazdáknak, téli időben 1000 liter tejet dolgozik fel. A teavaj kilójáért 2 K. 25 f. kap.

Ezen szövetkezet jótékony hatása feltűnően látszik a községben. Van hitelszövetkezet is és most van alakulóban az állatbiztosítási szövetkezet. Van népkönyvtára is.

Csak az a kívánatos, hogy mondjon le az alkoholelvezetről és akkor nyugodt és boldog község lesz. Már sokan lemondottak és azok haladnak is előre.

Nagyernyéből térjünk kelet felé. Elk...ük Ikländ községet.

(Folyt. köv.)

Szabó György.

A szerezzenmosás.

A szerezzenmosás háládatlan munkát, mert hiábavaló. Ilyen szerezzenmosást végzett a helybeli alkotmánypárt (?) f. hó 7-ikén tartott gyűlésén, amely szerintük nagyon népes volt, szerintük pedig nagyon is gyéren látogatott. (Ha kell névsort is közölhetünk — ez a legjobb bizonyíték.) Nem foglalkoznánk ezzel a gyűléssel, de mert ez a gyűlés főleg azért hívatott össze, hogy velünk foglalkozzék, szükséges, hogy megjegyzéseinket megtegyük — csupán a minket illető pontra.

Téri Ödön dr. abból indulva ki, „hogy régebben választás után elsímultak az ellentétek s az ellenfelet a társadalmi életben keresték a közeledést, --- most azonban nincsen úgy, mert az ellenfél nem gondol a kibekülésre, hanem hírlapi vezércikkében (igy!) akarja aposztrofálni a városnak számottevő és érdemes polgárait” — határozati javaslatot terjeszt be elfogadásra.

Ennek a határozati javaslatnak bevezetője nagyrészt ugyanazt mondja bővebben, amit fennebbi maecskakörmök közt közöltünk. A továbbiakban elmondja, hogy a város békéjét első sorban mi zavartuk meg „heves hírlapi polemiaival” s hogy ezzel szemben a „hírlapi védekezés nehéz és hátatlan szerepére” a párt részéről Újfalusi József dr. apátkanonok úr vállalkozott „tisztán a haza, vallás- és igazságszeretet tiszteletreméltó érzései által indítatva.” Továbbá: az apát úr „higgadt és tárgyilagos” (!) vitaközása ellenében a „Közművelődés” a „személyeskedés és gyanúsítás méltatlan fegyvereit használta”, sőt „nem átalotta a kanonok úr köztiszteletnek örvendő egyéniségét a legdurvább és legméltatlanabb személyi sértésekkel megtámadni és a magyarázatadást — direkt felhívásra — megtagadói, illetve mindenféle kitérésekkel elkerülni.” Mindezek alapján, — a határozati javaslat szerint — az alkotmánypárt (?) az apát úrnak „önzetlen haza- és igazságszeretettel vívott hírlapi küzdelméért és sikerdús fáradozásaiért köszönetet, elismerést és teljes bizalmat szavaz” — minket pedig természetesen elítél s odadob a közművelődésnek. — Ezzel aztán a szerezzen tisztára van mosva. Lássuk mennyire sikerült.

Először is Téri urnak, mint a Schicht-féle szappan kezelőjének, akarunk valamit mondani. Téri urnak emlékező tehetsége bizonyos tekintetben nagyon rossz, bizonyos tekintetben pedig jó. Rosszul emlékezik, mikor azt állítja, hogy máskor a választás után a teljes beke helyreállott. Tessék csak visszaemlékezni, amikor 1896-ban éppen ő, mint jelölt lépett fel Mehay S. dr.-ral szemben, ugyanazon szabadelvű programmal.

A választáson megbukott, de ebbe ugyan-csak nem nyugodott bele, hanem lapot is alapított „Gyulaféhevári Közélet” címen.

Ezta lapot és szerkesztőjét, valamint gárdáját megint csak ugyanazon „Gy. H.” vádolta meg unosuntalan a béke megbontásával, amely Gy. H.-pal együtt teszi ezt most Téri úr velünk. A külsőségekben (de nem a belsőben) az akkori és mostani helyzet akkurat megegyezik. Olvassa el Téri úr saját lapjának 1897. jan. 31-iki számából saját következő sorait: „A proféták (t. i. az a párt, melynek ma Téri úr egyik nagy mogulja), tehát keseregnek a megbontott társadalmi béke felett, azt állítva, hogy azok bontották meg ezt a békét, akik elég merészek voltak szavukat felemelni, akik merészkedtek nemcsak gondolkozni, hanem a nyilvánosság előtt ki is mondani gondolatukat, akik elég merészek voltak abban a véleményben lenni, hogy a 19-ik század végén még Gyulaféhevárt is lehet gyakorolni a nyilvános kritika jogát a közélet nyilvánulásai, a közönséget érdeklő közérdekű dolgok felett.” Így gondolkozott Téri úr 1896. és 1897-ben, de mert mi így gondolunk meg 1906-ban is, hát mi békebonatók, mi személyeskedők vagyunk, éppen Téri úr nagyhangú határozati előterjesztése szerint. Ezek után azt hisszük, hogy a Téri-féle szerezzenmosó szappannak milyenségét mindenki megtudja ítélni. Aki azonban még több reminiscenciára vágyakoznék, annak alkalmmilag bő szemelvényekkel szolgálunk. Igaz, hogy Téri úr nem egészen egy év múlva leszerelt a békebonatással s olyan lett, mint a renegátok áltaiban: a leghevesebb és legtüzesebb saját régi álláspontjával szemben.

Mármost rátérünk a másik vádra, hogy mi Újfalusi apát úr személyét durván megsértettük. Erre röviden felelhetünk.

Tessék összehasonlítani tenni a Közm. és a Gy. H. számai között apr. végétől maig. Tes-

sék újból élvezni a két ujság haremmodorát, hangját: akkor minden tárgyilagosan gondolkozó ember megítélheti, hogy melyik oldalán volt személyeskedés és durvaság. Mi ennek az ítékezésnek nyugodtan kitesszük magunkat s a végén még nadrág- és szoknyaporolást s egyéb fenyegetést sem ígérünk. Értjük, hogy a Közm. politikai és közeleti állásfoglalása fájt az apát úrnak. Azt is értjük tehát, hogy minduntalan annak feszegetésével akart minket leszereltetni, hogy a K ö z m. mint egyházmegyei lap ne foglalkozzék helyi dolgokkal. Hát ez megint furcsa logika. Gyfehérvár, mint püspöki székhely, az erdélyi katolicizmus központja. Az itten élő katolikusok politikai, társadalmi, vallási érdekeit csak tárgyalhatja az a lap, amely éppen azért alakult át (ezt az apát úr igen jól tudja), hogy szabadabban, fesztelenebbül foglalkozhassék a napi eseményekkel is. Tehettük ezt a gyulafehérvári dolgokkal is annál is inkább, mert erre lapunknak mindig csak kis területét (csupán most tesszünk kivételt) használtuk fel, úgy, hogy ezzel az egyházmegye érdekeit nem csonkítottuk meg. A lapszámok különben erről is fényes bizonyóságot tesznek — csak nem kell rosszakarátó szemüvegen át nézni. Tehettük továbbá annál is inkább, mert a Gy. H. egész lapszámokban arra törekedett, hogy a központi papságot és a gyulafehérvári katolikusokat pelenkére állítsa s az egyházmegye előtt denuncialja. Fel kellett tehát szólnunk e támadások ellen. Most már világos, hogy ezeket a cikkeket Ujfalusi dr. apátkanonok írta. Ez nem lehet elég ok arra, hogy a magunk álláspontját ne védelmezzük. Így állván a dolgok, nem irigyeljük a kiutalványozott bizalmi nyilatkozatot sem, mi egymagunk is megtudjuk védeni igazságunkat, amint hogy mindig meg is tesszük s hátvédelmet nem keresünk.

Csak még egyet. F. hó 6-án d. e. két úr. Téri Ödön dr. és Szász Pál ügyvédjelölt, mint Ujfalusi dr. apát úr megbízottjai azon kérdéssel jöttek e lap szerkesztőjéhez, hogy a K ö z m. legutóbbi számában megjelent szerkesztői üzenet az apát urra vonatkozik-e.

A szerkesztő határozottan kijelentette, hogy e kérdésre nem felel, mert ebben presziózt lát. Ez tehát a magyarázatának nem volt „mindenféle kitérésekkel” való elkerülése. Nyílt beszéd volt ez. Furcsa volna ugyanis, hogy a szerkesztők akárkinek autoszugeszciojára feleletet tartozzanak adni.

H I R E K.

— Püspök urunk önagyméltósága

a segesvári káplán kíséretében már tíz nap előtt klimatikus gyógyhelyre utazott, ahol orvosi tanácsra valószínűleg az egész hónapig át fogja tudósueshurutjának maradványait gyógykezelti. Most örömmel értesülünk arról, hogy szeretett Főpásztorunk gyógyulása állandó, s rövid idő alatt teljesen visszanyeri egészségét. — Távollétében az egyházmegyei ügyeket Fábrián Sándor prelátnak, nagyprepost intézi.

— Az újjezsuita generális. Április 18-án halt meg a jezsuiták generálisa. Azóta P. Rogenius Fredi kormányozza a rendet, mint vicarius generális. A választó gyűlés szeptember 1-én ül össze, hogy az elhunyt generális helyett újat válasszon. A választó gyűlésen a provinciálisokon kívül még minden provinciából két elector vesz részt, s így az összes electorok száma 75, mivel

épen 25 provincia van. A választás lefolyása hasonlít egy kis „conclave”-hoz, csak nem tart olyan sokáig. Az előzetes megbeszélések több időt vesznek ugyan igénybe, hanem maga a választás egy nap végébe megy. A meghatározott napon ugyanis mindnyájan a generális vicarius miséjén áldoznak, szentmise után mindannyian körmenetben vonulnak a szavazó terembe, s hol egy egész órai elmélkedés után megkezdődik a szavazás. A teremből senki el nem távozhatik addig — hirtelen betegség esetét kivéve, a míg az új generális meg nincs választva. Hogy ki lesz az új generális, azt természetesen még nem lehet tudni. Emlegetik a galiciai tartomány provinciálisát P. Ledochovskit, a kinek képzettsége, életszentsége általában ismeretes, s a ki egyúttal grófi családból is származik. Mellette még sokat emlegetik P. Meschlert is, a ki örökké vig kedélyével a szentek vidámságát juttatja eszünkbe, s a kiknek alapos aszkézissel telt művei már számtalan katolikust vezetnek az erény utain és sok más vallású testvérünket vezettek vissza Krisztus egyházába. Különben a jezsuitáknak nem az a nehézségük, hogy ki lesz alkalmas a rend kormányzására, hanem az, hogy a sok kitűnő közül a legkitűnőbbet kiválasszák.

— Hol teremnek az igazi hősök? Az Egyházban. A benső vallásos érzület a legrettenesebb veszedelmek közt is hősiesség nyugalmat ad a léleknek, megacélozza az idegeket s létrehozza a legnemesebb altruizmust. Ezt az igazságot bizonyítja a „Sirio” gőzösnek rettenetes katasztrófájánál történt felemelő jelenségek. — Mintegy 800 kivándorló igyekezett e gőzösen Amerika felé. A gőzös a spanyol déli partoknál tenger alatt rejlő sziklába ütközött. Az összeütközés oly heves volt, hogy a hatalmas hajó rögtön sülyedni kezdett. Iszonyú pánik keletkezett a hajón. A roppant tömeg vakon ürtetett elő, hogy életét megmentse. Útas férfiak, sőt edzett matrózok késsel és forgópisztollyal törték maguknak utat a mentőcsónakok felé. Aki birta, marta. Asszonyok és ártatlan gyermekek hulltak el a késektől és golyóktól. Az emberből kitört az állat. Ebben az örületes élet-halál harcban csak két férfi maradt nyugodtan: egy amerikai püspök és egy szegény szerzetes. Ezek maguk köré gyűjtötték az áldozatra szántakat s rendületlen nyugalommal imádkoztak a halálba menők lelkéért. Nem magukra gondoltak, nem igyekeztek menekülni, hivatást áldva és abszolválva merültek alá a tenger hullámai közé. Ezek voltak az igazi hősök!

— Az alsófehérmegyei függetlenségiek összejövetele. A cím ugyan az volt, hogy a nagyenyedi függetlenségi párt tart aug. 5-ikén pártvacsorát, de ez a szerényebb keret annyira kiszélesült, hogy a megyének minden részéből számosan jöttek össze a találkozóra. Kétszázán felül foglaltak helyet a fehér asztal körül, melynek élén a megye főispánja Kemény Árpád báró foglalt helyet. Természetes, hogy ez a körülmény csak fokozta azt a lobogó lelkesedést, mely a sziveket különben is betöltötte. Hiszen még nem is olyan régen álomnak is merész lett volna, hogy éppen Alsófehérmegyében nagyszámú 48-as férfiak körében 48-as főispán jelenjék meg. Ám az igazságnak győznie kell. Ezt a győzelmet ünnepelték aug. 5-ikén Nagyenyeden. Az első áldomást Fogarasi Albert a pártkör elnöke mondotta a főispánra, mint a pártkör díszelnökére és a megyei alkotmány legfőbb órára, akinek zászlaja alatt teljes győzedelmet lehet remélni. Utánna szorongó figyelem és csend közepette a főispán emelkedett szólásra, ki ez alkalommal is megmutatta, hogy nemcsak kiváló, tartalmas szónok,

hanem megalkuvást nem ismerő, törhetetlen hazafi.

Hatalmas beszédjének alapgondolata az volt, hogy uralkodót köszönt fel, szívének, lelkének, agyának uralkodóját: a nemzeti szabadság és nemzeti függetlenség eszméjét ennek hú vallóiban és harcosaiban.

Hálás azért a ragaszkodásért, szeretetért, melyben része volt installációja és a jelen alkalommal is, melyet azonban nem személyének, hanem azon rendszerváltósnak tulajdonít, amelynek ő e megyében képviselője. „Hiszen ez a rendszerváltás — ugymond — csodálatos, tüneményes, fényes! Oly fényes, hogy nem is csoda, ha némelyek, kiknek szeme nem szokott a szabadság napjának ragyogó fényéhez, még ma sem látnak; azt hiszik, csak egy vakító villámlás volt csupán s utána sötétség lesz. Nem tudják, hogy a nagy sötétségre annál fényesebb világosság, borura derű jön, hogy mennél északabbra megyünk, mennél hosszabb az éj, annál hosszabb utánna a nappal. Ezek nem látnak, mert vakok; nem hisznek, mert félénkek hinni meg, gyávák arra, hogy bizzanak.” A mai helyzetet frappánsan jellemző szavakra óriási lelkesült eljénzés és taps tört ki. Mindenki-nek a szívéből beszélt a vezér. Beszélt aztán arról, hogy a szövetség pártok mind inkább a nemzeti egységes akaratot képviselik, amely előtt akadály nincs.

„Igaz — mondá — tolnak oda oly elemek is, amelyek itt is, ott is, legnagyobb részben pedig az alkotmánypártra árnyat vetnek, de e párt áldozatkész, tiszteletreméltó magja az elemek súlyát tudja értékelni érdemeik szerint. Az árnyéktól pedig félni nem lehet.” Szavait azzal a kívánsággal végezte, hogy mindenik igazi küzdő „érje meg a biztosított nemzeti függetlenség és szabadság teljes dialalát s a napot, melyen leborulva, független földön adhassunk hálát Istenünknek szabad nemzetünk boldogságáért.” A beszéd hatását lehetetlen szavakkal jellemeznünk, de egy bizonyító tényt felemltünk.

Jenei Elek dr. ügyvéd, aki eddig mindig a titoldalon volt, csinos, lelkes beszédben jelentette be csatlakozását a pártához. Sokan szövegezték fel még lelkesebben-lelkesebben, mignem a főispán bucsuszava után a közönség is oszladozni kezdett.

Ez az est is megmutatta, hogy Alsófehér is megindult azon az úton, amely hajdani dicsőségéhez visszavezeti. És ez nem helyi érdek. Ez egész Erdélynek érdeke — azért foglalkoztunk a dologgal bővebben.

— Tulipánkert Gyulafehérvárt. A Tulipánövetség központja városunkban egy nagyobb szabású népünnepet óhajt rendezni, melynek érdekében érintkezésbe lépett a helyi vezetőséggel. A helyi fiók választmánya eddigelő úgy állapodott meg, hogy az ünnep megtartására legalkalmasabb időnek véli szept. 8-ikát. Ujabb tagokul beiratkoztak: Özv. Benedek Zsigmondné, Deutsch Mórné, Deutsch Manóné, Deutsch Pálné, Deutsch Ella, Faul Beláné, Kelen Henrikné, Kohn Aranka, Mendel Manóné, Dr. Náthán Bernát főorvos, Dr. Péter Jánosné, Schuller Lajosné, Özv. Stemmer Miklósné, Zlamál Ágost tanár. — Utry Jánosné úrhölgy és Kolombán Margit k. a. fűradságot nem ismerő szorgalmának eredménye a Tulipánkert tagjainak újabb szaporulata. Adja Isten, hogy mindnyájan egyetértve munkálkodjunk azon, hogy a magyar tulipán el ne hervadjon soha!

— **A tüdővész ellen való védekezés.** A belügyminisztérium közegészségi ügyosztályának részvételével gróf Hadik János államtitkár elnöklésével középponti értekezletet tartottak a belügyminisztériumban a tüdővész elleni védekezés dolgában, amelynek eredményeképp a belügyminiszter a következő rendeletet intézte valamennyi városi és vármegyei törvényhatóságához:

A tuberkulózis ellen indított küzdelem sikerének egyik legelső feltétele, hogy a betegség lehetőleg már kezdete szakában fölismeretessék, úgy az egyén gyógyulása, mint a fertőző csírák ártalmatlanná tétele céljából. A végből tehát, hogy az általam fölkarolt és erőlyesebben folytatni kívánt védekezési mozgalom sikerét az említett uton biztosítsam, elhatároztam, hogy az ország több helyén kezdetben a főorvosokkal rendelkező közkórházakkal bíró törvényhatósági városokban, köpetvizsgáló-állomásokat fogok létesíteni, ahol az orvosok vagy betegek által beküldött gyanús köpetek bakteorológiai vizsgálat alá fognak vétetni az iránt, hogy tuberkulózis bacillusokat tartalmaznak-e? Ezzel nemcsak a korai diagnózis megállapítását óhajtom megkönnyíteni, de egyben módot is nyújtani a kezelőorvosnak, hogy a beteg lakásán kövendő egészségügyi szabályokat biztos diagnózis alapján megállapíthassa s a beteget megfelelő higiénikus viselkedésre oktassa. A beküldő orvosokra és felekre a vizsgálat teljesen díjmentes lesz, a vizsgálóorvosok jutalmáról magam akarok gondoskodni. Mielőtt azonban e tekintetben intézkedném, tájékozódni kívánok az iránt, hogy a szabad királyi város közönsége tulajdonát képező közkórház e vizsgálatok teljesítésére vállalkozik-e s ezt a szolgálatot saját viszonyaihoz mérten miként gondolja teljesíteni? Fölvivom ennél fogva a város közönségét, hogy erre vonatkozó jelentését hozzám mielőbb terjessze föl. Budapest, 1906. augusztus 7. Andrássy, s. k.

— **Elektro-Bioskop.** Már több ízben volt alkalmunk városunkban mozgófényképek reprodukálását látni, de egy sem volt oly tökéletes és egynek sem volt oly vonzereje, mint a jelenleg itt tartzkodó Lifka-féle elektro-bioskopnak. Az előadások minden nap nagy számú közönségnek jelenlétébe folynak le, a mi főképen a felvételek művészi kivitelének és a műsor változatoságának tulajdonítható. Tiszta meggyőződésből a legmelegebben ajánlhatjuk mindenkinek az elektro-bioskop megtekintését.

CSARNOK.

Püspökmegyei zsinat.

(Folytatás.)

3.

A zsinati rezolúció e) pontja azért is érdekes, mert szintén anno 1848-ban kelt s mégis az 1870. évi vatikáni zsinat után akadt szabad elvű magyar miniszter, aki a sajtó- és véleményszabadság korában a szabad gondolat és szabad szó napjaiban királyi dorgálás idéztetett magyar püspököt azért, mert imhol a rég eltörölt és hivatalosan buta placet-jog ellenére ki merte hirdetni az infallibilitást; és mert még most is vannak a királyi magyar tudományegyetemen és jogi akadémiákon olyan professzorok, akik valóságos dühvel nyargalnak a placetjog vesszőparipáján. Pedig holt bizonyos, hogy ha volt is ilyen jog (azaz, hogy hiszen volt, de jog nem volt), azt az 1848. évi XX. t.-c. gyökerében megszüntette a tökéletes szabadság és egyenlőség kimondása által. Ma

tehát azt vitatni, hogy placet-jog van; istentelen számárság. És mi alkotmányos iskolázott magyarok ebben a tekintetben sokkal vaskalaposabbak vagyunk a copfos osztrákoknál, mert amikor ott a császárnak a vatikáni zsinat határozatainak kihirdetése ellen a placet megtagadását javasolták: Stremayr osztrák miniszter ezt azzal akadályozta meg, hogy sajtószabadság mellett ez nevétséges rendszabály. Miféle ráció volna megtiltani, hogy egy püspök a templomban felolvashasson olyat, amit akármelyik újság számtalan példányban kinyomathat s amit annyi ember olvashat el és fel, ahány épen olvasni tud. Lám, a magyar király apostoli tekintélyét már nem óvta ily egészen egyszerű és józan tanács.

A közzétett szövegből kiténik az is, hogy a legnagyobb hipokrizis az, amit 1870. óta a politikai kormányok a katolikus autonomia létesülésének megakasztása körül a királyi felségjogok, az egyház hierarchikus szervezete s a parlament által szükséges becikelyezésre való hivatkozással elkövetnek. Az 1848. XX. t.-c. a kath. egyháznak a többi vallásokkal együtt tökéletes szabadságot adott. De a liberális rendszer parlamenti despotizmusa és a minisztériumok állammindehatósági törekvései következtében megakasztották ennek a törvényesen megadott szabadságnak a kifejlődését, — mert a párturalom érdekeit fenyegette volna a katolikus szervezet testülete.

Ime, az 1848. év emberei úgy értették azt a törvényt, hogy annak erejénél fogva ők minden további parlamentizálás nélkül életbe léptethetik mindazt, amit az egyházi élet szabad kifejlődése okából szükségesnek látnak.

Ez lett volna célja a nemzeti zsinatnak s hogy ezt a célját el is érje, azért tartódott ez a püspökmegyei zsinat s ezt megelőzőleg a Státusgyűlés is. Ma pedig mindenféle állami szempont s politikai furfang belekeverése által úgy elposványosították a 48-i törvény által teremtett tiszta helyzetet, hogy talán csak egy második negyvennyolcz tudna minket természetes jogainkba visszasegíteni.

Az élelmes protestánsok, jöllehet teljes az ő vallási szabadságuk, amihez eddig egyetlen alkotmányos miniszter se mert hozzányulni, — folyton zajognak, rekriminálnak, opponálnak, protestálnak amiatt, hogy az 1848. évi XX. törvények még nincs végrehajtva s követelik annak a teljes végrehajtását. Hát hiszen ugyan hiszű ember legyen az, aki nem látja, hogy emögött a nagy lárna mögött az a szándék lappang, hogyan is lehetne csak az állami hatalom segédelmével a pápisták vagyonát elszerezni; mindazonáltal az is világos, hogyha a hazai katolikusok féltékeny elszántsággal és eréllyel követelték volna és követelnék az 1848. évi XX. törvények végrehajtását, egyházi ügyekben való teljes önkormányzatukat már régesrég kivihatták volna.

Azonban a hazai protestánsok tévednek abban, ha azt vélik, hogy a katolikusoknak akkora egyházi és alapítványi vagyonuk van, amely nemcsak maguknak a katolikusoknak elég, hanem, hogy abból esetleg még ő nekik is juthat.

Ime, már ezen az 1848. évi státusgyűlésen és zsinaton meghánytákvettek, mikép lehetne a meglévő egyházi és alapítványi vagyont úgy kezelni és úgy beosztani, hogy mindenkire jusson annyi, amennyit a szükség és a tisztesség mértéke szerint is számításba kell venni.

Hoztak is erős határozatokat s ma 58 esztendő múltán be kell látnunk, hogy mindezőirág írott malaszt maradt ez a sok kemény elhatá-

rozás, úgy, hogyha a püspökök és maga a papság nem gondoskodott volna, bizony sokban nagyon silány állapotok volnának.

A katolikus papoknak illő fizetéssel való ellátásának módjára nézve d) alatt így határoztak:

A kath. Státus saját egyháza papjai és szolgáinak fizetéséről, az egyházak szükségéről oly módon kíván maga gondoskodni, hogy azok a magyar honi püspöki, káptalani s minden egyéb egyházi javakból s mindennemű a vallás fenntartására tett vallási alapítványokból, mint nem főpásztori vagy megyei magánjavakból, hanem, mint a kath. egyház sajátjából az öskeresztény mód szerint láttassanak el; ezen összes egyházállományi javakhoz számítja még a kath. státus:

a) azon készpénzbeli fizetéseket, melyeket eddig az állomány az egyházak szükségére papoknak s egyházi szolgáknak, a kegyurasága alatt álló plébániákban adni és fizetni köteles;

b) a kisebbrendű papságnak a dézma megszünetése által okozott, de a magyar honi 1847—8-ik XIII. törvények által kárpótoltatni rendelt jövedelméből veszteséget, aminek minél hamarább való kárpótoltatását annál sürgősebben követeli a kath. Státus, mivel a dézma-vesztett kisebbrendű papság, annak elvesztésével csaknem minden jövedelmi forrástól elesett. A kath. Státus továbbá az említett összes egyházi javakat, mint számos honi törvény által biztosított kétségtelen sajátját, az összes magyar honi kath. egyház részére megtartja: azon javadalmaknak összeírására, kommisszálására, kezelésére, a magyar nemzeti zsinat által, egyházi és világi tagokból álló vegyes bizottmányt kíván kineveztetni, mely az így össze-sítendő egyházi javak mennyisége szerint, az egyházi tagok díjazásának felosztásában szükséges maximumot és minimumot meghatározza, s így az összesített egyházi javak, az egyházi személyek fizetéssel való ellátásának, mint szintén a cultus és egyházi szükségek fedezésére kívántató költségek forrását teendik. Hogy pedig ezen összes egyházjövdelmi forrásokból, a már felhozott szükségek annál könnyebben fedeztethessenek, a társas káptalanok megszünetését, a szükségfeletti kanonokok, státus- és prépostságok redukálását a kath. Státus elvileg elfogadja s annak idejében életbe léptetésére igyekezend.

Mivel pedig az egyházi javak a kimondott elv szerint a papok és egyházi szolgák illő ellátására elkerülhetetlenül szükségesek, s mint magánügyének ellátására szánt javak, magánjavaknak tekintendők, azért a kath. Státus az ürberiség eltörlése által okozott jövedelmi hiányt a püspököknek, a káptalanoknak és minden egyes egyházi tagoknak épen úgy kívánja kárpótoltatni, amint az a magán földbirtokosoknak az 1847—8-beli IX. törvényekben kimondott elv szerint kárpótoltatni ígértetett.

Végre:

A székely megyékben még eddig létező s a hívek által lelkipásztoraiknak őszi és tavaszi gabonaterméstől kepe nevezete alatt adni szokott fizetés körül felmerült nehézségek onnan láttatván eredni, hogy midőn az ország más honpolgárai a pápi dézma adása alól törvényileg felmentettek, s a dézma megszüntetésével jövedelmi hiányt szenvedett kisebbrendű papságnak köz-álladalmi költségen leendő kármentesítése kimondatott, akkor még fenáll a székelyföldi képezés, mely főleg a szegénységre nézve a dézmánál sokkal és annál nyomasztóbb, mivel a hívek évenkénti szalmás gabonabeli őszi és tavaszi terméseiből, nem

tiz kalangyából egyet, hanem 12 kalangyára felmenő őszi úgy mint tavaszi természetmennyükből külön-külön három kalangyát épen úgy tartoznak fizetni, mint az, akinek száz vagy több kalangyája termett, s mégis csak 12 kalangyáról köteles kepezni; — ez okból *határozatokat*: törvény utján kieszközölése, hogy valamint az ország többi részeiben a honpolgárok a kepevel eredetűre nézve egytermészetű papi dézma alól felmentettek, úgy a székelyföld lakossága is a kepe nyomásztó terhe alól felszabadítottván; az innen eredendő vesztesség kárpótlását az 1847—8. évi XIII. törvények értelmében a Státus (már t. i. az állomány Szerk.) eszközölte.

Igy a Protocolum; s amíg ez meglesz, marad a státuskvo, mondja tovább.

Hát ez bizony nagyon érdekes, bárha följebb konfuzus egy határozat, amiről bizony jóformán ő maga se tehet, mert az 1848. év méhéből a sorsharagnak egyéb, veszterhes születteivel együtt látván napvilágot, nem esoda, hogy magán viseli az idők anyajegyét. Ez pedig a rohamos reformálási buzgóságnak meg gondolatlan felületessége.

Ime: az erdélyi Státus kimondja, hogy a papokról, kultuszról stb. maga kíván gondoskodni, de oly módon, hogy a magyarhoni összes egyházi javakat egyesíteni kell stb. Eszerint hát ő maga a szomszédakéból akar magáról gondoskodni. Vagyis, ami az enyém az az enyém, s ami a tied az is az enyém. Azt nem is kérdik, hogy a szomszéd mit szól ahhoz, hogy az övéből akar az erdélyi Státus magáról maga gondoskodni.

Nóde ennek a határozatnak az a gyökere, hogy ők visszaakartak térni az öskeresztény módra, vagyis az egyházi kommunizmusra. És hát nemesak ők hitték akkor, hogy ez így lenne a legjobb, hanem bizony még a hetvenes évi hírhedt autonómiai kongresszus is ebben a balhíthben leledzett, s habár nem is olyan radikálisan, de mégis ezen felfogás alapján dolgozta ki elaboratumát, melyről az idő előtt sirba szállt tudós és kedves Aschenbrier budapesti egyetemi professzor úgy nyilatkozott: *diviserunt sibi totam Hungariam.*

Nem akarunk itt annak a történet-filozófiai tételnek a taglalásába bocsátkozni, hogy tizenöt évszázad múltán lehetséges-e, tanácsos-e felújítani egy intézményt, amelyről tudjuk ugyan, hogy fenállott az ősegyházban, de nem tudják ép oly bizonyosan, hogy jó is volt-e, mert ha olyan nagyon jó volt, mint ahogy 48-beli apáink hitték, miért tért el attól az egész egyház, úgyhogy rövidesen egészen nyoma veszett.

Meg aztán akkoriban is, az egyes egyházaknak vagyonából a püspök ellátta azon egyház papjait; esak hogy majdnem minden egyháznak volt püspöke. A vallás terjedésével a plebániái rendszer kifejlődésével ezek a viszonyok teljesen megváltoztván, az egyház fegyelme is átalakult. A tizenkilencedik évszázad 48-as évére átszállott beneficiális intézmény és ennek jogi tartalma évszázadok fejlődése volt, amit csak amög — máról holnapra átgymni nem lehetett.

De ha volt is az ősegyházban egyházak szerinti kommunizmus, olyan egyetemes bárha országos egyházi kommunizmus, mint a miyent a 48 évi státusgyűlés és zsinat kontemplált, midőn „összes egyházállományi javak”-ról határoz, — soha és sehol sem volt. Mert amint a fent érintett kifejezésből kitűnik, ők hazánkban egy egyházállományt kontempláltak, vagyis a hazai kath. egyházat mint külön státust akarták volna szervezni, oly értelemben, hogy ez az egyház-állomány legyen

aztán birtokos alanya az összesített hazai kath. egyházi vagyonnak, melyet aztán meghatározott arány szerint úgy osszon el, hogy mindenhova jusson annyi, amennyi kell.

Magának az eszmének a negyvennyolcas év viharos eseményei közt, amelyek nemesi előjogot, úrbért, robotot, dézsmát stb. elsöpörték, megvolt a maga fascinálo hatása s az akkori ivadékok szemében leegyszerűbbnek, sőt nagyon könnyen kivihetőnek és megvalósíthatónak is tűnhetett fel.

Azonban:

a) kérdés, sőt bizony nem is kérdés, hanem egyszeribe mindjárt felelet is, hogy a pápa az egyetemes egyház érdekeinek szempontjából belenyugodhatnák-e egy ily szervezett nemzeti egyházállományba? Mert szó, ami szó, de az ily szervezett egyház-állománynak nemesak magának támadhatnak centrifugál velleitaisai, hanem a közállomány, ez az újkor mindenhatóság is sokkal hamarabb elnyelheti.

b) és vajjon melyik állam volna hajlandó egy akkora darab kötött vagyont, amely folyton nőhet, egyetlen tőle független jogi személy kezében tudni, mikor például az új kor jogi fejlődése az Egyesült Északamerikai Államokban magát a jogi személyt, mint birtokos alanyt sem ismeri többé s mikor maga az egyház sem követeli sehol, hogy őt mint világegyházat ismerjék el birtokszerező gyanánt, hanem megelégszik, ha az egyes egyházak, intézetek stb. birtoklását s birtokszerezését elismerik s nem háborgatják.

c) Jó lélekkel lehet állítani, hogy hazánkban az egyházi vagyon tetemes, sőt túlnyomó része magánosoktól eredő alapítványi vagyon. Még a királyok által alapított és javadalmazott káptalanokban is vannak tisztán magánosok alapításából eredő javadalmak s javadalmi források. Hát a hitközségek javai és alapítványai? Azok legnagyobb részben külön meghatározott rendeltetéssel bíró és magánosok alapításából eredő dolgok, amiket csak amög rövidesen egy nagy országos pénzalapba összesöpörni s ott bank-rendszer módjára kezelni az alapítók részéről kifejezett s az egyes egyházak stb. részéről elvállalt rendeltetés elmellőzése nélkül semmiképp sem lehet.

Meg aztán soha senki sem tett számítást, hogyhát ha csakugyan kommaszálnak az összes meglévő egyházi vagyont, tényleg elég is volna-e az minden felmerülő szükség fedezésére. Mert hát bizonyos fizetési kategoriákat kellene fejállítani fix maximummal s a jövőt is szem előtt tartani az intézmények szükségszerű fejlesztésével.

Állítom, hogy az ily kontanplált országos kommunizmus egyszerűen megakasztaná a fejlődést, mert gyökerében aláásná az egyesek áldozatkészégét. Egyrészt lábra kapna az a hit, hogy hát hiszen az országos alaplól mindenre telik, meg hogy mire való pazarlás volna egy óriási országos alapot újabb alapításokkal gazdagítani. A Dunába vizet hordani?

Igy azonban látják a hívek az egyes egyházak, iskolák, intézetek stb. szükségait és szívesen adakoznak. És a saját magam tapasztalása szerint is állítom, hogy sokkal többet is tennének, ha hogy egyes pásztorok buzgósága nagyobb volna.

Egyébiránt maguk, akik anno 1848. ily határoztak, szintén érezték, hogy sikamlós talajra állottak, mert jónak látták határozatukat azzal a további jogfenntartó és ünnepélyes kijelentéssel megfejteni, hogy azért az ily kommasszált hazai egyházi vagyon, mint honi törvények által kétségtelenül biztosított tulajdonát

megtartja, sőt kijelenti, hogy az magánvagyon stb. Hát ez bizony nem igen állhat meg a lábán. Ha közvagyon alatt csak állami vagyont érténénk, rendben volna a dolog. De már az olyan vagyont, amelyből jóformán 15—20 ezer ember kapná a maga életfenntartási járulékait, bajos volna a magánvagyon fogalmához kötni, kivált ha azt is számba vesszük, hogy a magánvagyon egyik főismertető jele az örökölhetőség és az értékesítés kötetlensége. Mert lám, a mostani javadalmi rendszer mellett, amikor az egyes egyházak vagyonai időről-időre tényleg más-más javadalmas kezelés alá jut, nem állhat meg a modern nemzetgazdasátnak a kötött vagyon ellen való amaz okoskodása, hogy mivel az nem forog, nem is fejlődik s ami a fő, az állam elesik attól a jövedelmétől, ami örökösödési és átírási illeték címén a magánbirtok forgatásából reá háramlik. Bizony, ahányszor királyi kinevezés alapján új javadalmasra száll át a javadalom, ennek az új javadalmasnak kinevezési illeték címén jóval többet kell fizetnie, mint az örökösödési vagy átírási illeték.

Meg aztán a királyi javadalmasok olyan életkorban jutnak javadalomba, hogy bátran lehet állítani, a birtokos változása ezen kötött birtoknál sokkal gyakoribb s így az állam jövedelme is több íft, mint a kötetlen család birtokok változásánál.

A mi negyvennyolcas zsinatunk óta elmúlt idő megérlelte a segítség helyes és törvényes útját a kongrua kiegészítés eszméjében; néhai Lönhart Ferenc erdélyi püspök pedig meg is valósította azt. Jónak látjuk pedig itt följegyezni, hogy a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter utján az is kérelmezte ő felségétől, hogy a püspök által létesített kongrua-kiegészítés, azért, hogy az utódokra nézve is kötelező legyen, királyi jóváhagyás alapján mind állandó dologi teher az erdélyi püspöki javadalomra irassék. A miniszter hivatalos bölesége azonban a megfelelő előterjesztést azzal az indoklással mellőzte, hogy mivel a kongrua rendezés és az autonómia létesítésének ügye az egész vonalon folyamatban van, Erdélyt illetőleg nem lehet külön intézkedést tenni, hanem az erdélyi püspöki megye kongruáját is a magyarországi megyék hasonló ügyével együtt és egyöntetűen kell majd rendezni. A boldogult püspök úr, — mert akkor már nagyon beteg volt, — abba hagyta a dolgot.

De a legközelebi megyei zsinatnak, — nézetem szerint — egyik feladata lesz az is, hogy esetleg a Státusgyűléssel közös akcióba lépve, erélyeaen sürgesse a királyi jóváhagyást, mégpedig azon az elvi alapon, hogy az erdélyi egyházmege ragaszkodik a maga törvényben biztosított önkormányzatához, melynek régi törvényes formáját meg abban az esetben is fenn akarja tartani, ahogy tényleg létesül a hazai kath. autonómia s épen azért püspökének kongrua-rendező intézkedése teljesen független attól, hogy odaát mi lesz és mikor lesz, avagy, hogy egyáltalában lesz-e valaha kongruájuk.

De abból, hogy az 1848. évi zsinat vagyonközösítő határozata irott malaszt maradt, azt is láthatjuk még, hogy bizony kicsiny hittiek voltak az akkori emberek. A jofezinismus és az állami gyámkodás hatása megszűnvn, azt hitték, egyszerre minden összeomlik s holnap már nem lesz betevő falat, ha csak a politikai állam helyébe egy újabb kenyérszótót nem állítunk be, az egyetemes hazai egyházállományt. Lám, dacára annak, hogy nincs sem kommunizmus, sőt még a kepe stb. is a régiben van, mily hatalmas a fejlődés azóta! A papságnak van tekintélyes nyugdíjalapja, segélyalapja, ott a Fogarasy-féle

egyetemi alap; a sok szép növelde mind azóta lett s középiskoláink is örvendetesen fejlődtek. Nem kell félni, nem kell beamter észjárásal nézni azt az egyházat! Élő és éltető valóság az. Ha százszor földhöz sújtják, százegyszer talpra áll.

(Folyt. köv.)

A szerkesztő üzenetei.

P. J. Róma. A kéreztett költeményt Mindszenti Gedeon írta. Ha talán ott nem volna hozzáférhető, értesítés után szívesen elküldjük. Az ígért dolgozatokat várjuk. Üdv!

Bibliai idézetek. Irva vagyon (Máté VII. 3. 4. 5.): „Mit nézed pedig a szálkát atyádfa szemében; és a gerendát tenzemedben nem látod? Avagy mint mondhatod atyádfianak: Hadd vessem ki szemedből a szálkát; és ime gerenda van a te szemedben? . . . Vesd ki előbb a gerendát tenzemedből és azután lásd, hogy vedd ki a szálkát atyádfa szeméből.” Ez is irva vagyon (Máté XII. 31.): „Azért mondom nektek: minden bűn és káromlás megbocsáttatik az embereknek; de a Lélek elleni káromlás nem bocsáttatik meg.” Magyarázat: „E káromlás abban áll, ha valaki a szembeötölő bizonyságok és tulajdon jobb meggyőződése ellenére magát arra vinni törekszik, hogy a rosszat jónak, a jót rossznak tartsa. Mivel ezen vétekekkel az akaratnak teljes megátalkodása és ellenszégülése van összekapcsolva, tehát míg ez tart, természeténél fogva gyógyíthatatlan és megbocsáthatatlan.” (Szent-Ist.-Társ. népszerű kiad.)

Pályázatok.

— A *gyergyószentmiklósi* róm. kath. központi elemi iskolánál az egyik tanítói állomás üresedésbe jövén, arra ezennel pályázat hirdettek.

a) fizetése a tanítónak a patronus község pénztárából havi előleges részletekben 760 korona.

b) Lakbér 200 korona.

c) 5 öt lágy tűzifa, értéke 60 korona.

d) faizási és legelési jog, mely csupán természetben szolgáltat ki, értéke mintegy 100 korona.

e) A jogosult tanítónak 5-öd éves korpótlék.

A kellően felszerelt pályázati folyamodványok f. évi augusztus hó 20.-ikáig az iskolaszéki elnökhöz beadandók.

Gyergyószentmiklós, 1906. augusztus hó 7.

Ferenzi Károly
iskolaszéki elnök.

NYILTTÉR.

Csak rövid ideig.

Gyfehérvárt a Hunyadi-téren

külön e czélra épített és a legnagyobb kényelemmel felszerelt csarnokban.

A legelső ilyenmű vállalat, saját gözdinamó lokomobillal van ellátva és fényesen kivilágítva.

LIFKA-féle

Elektro-Bioskop

feltűnően javított kinematográf.

A legnagyobb tökéletességű élő szenzációs mutató-nyok színháza. Mindenütt a legnagyobb sikerek mellett lett bemutatva. — Szigoruan családi jellegű műsorok.

— Mindennap egész új műsor. —

Naponta előadások: Hétköznapon este 7, 8 és 9 órákor. Vasár- és ünnepnapokon 4, 5, 6, 7, 8 és 9 órákor.

HELYÁRAK: I. hely 80 f., II. hely 60 f., III. hely 30 f. — Gyermekek 10 éven alul az I. helyen 40 f., II. helyen 30 f. és III. helyen 20 f. fizetnek. — Katonák örmestertől lefelé a III. helyen 20 f. — Műsor ingyen.

Mély tisztelettel

Lifka Ernesztin,

tulajdonosnő.

Lehetővé teszi, hogy a szobák mázolás alatt is használtassanak, mivel a kellemetlen szag és lassú, ragadós száradás, mely olajfestékek és az olajlakkok sajátja — elkerültetik. E mellett használatuk olyan egyszerű, hogy kiki maga végez-

heti a mázolás. A palló nedves tárgyval feltörhető, anélkül, hogy elvesztené fényét. Meg kell különböztetni

szinezett szobapalló fénymázt,

sárgásbarnát és mahagonibarnát, mely akáresak az olajfestek födi be a padlót s egyúttal fényt is ad Ezért egyaránt alkalmazható régi és új pallóra Teljesen beföd minden foltot, korábbi mázolás* stb. van azután

tiszta fénymáz (szinezetlen)

új pallóra és parkettra: mely csupán fényt ad. Különösen parkettra és olajfestékek már bemázolt egész új pallóra való. Csak fényt ad, ennél fogva nem födi el a famustrát.

Postacsomag, körülbelül 35 négyzetméter 2 közép nagyságú szobára való) 5 frt. 90 kr. vagy 9 1/2 marka.

A közvetlen megrendelések minden városban, ahol raktáron vannak ide küldendők. — Minta mázolások és prospektusok ingyen és bérmentve küldetnek. A bevásárlásnál tessék jól vigyázni a cégre s a gyári jegyre, mivel ezt a **több mint 35 éve létező gyártmányt sok felé utánozzák** és hamisítják, rossz és gyakran a célnak meg nem felelő minőségben hozzák forgalomba.

Cristoph Ferenc

a valódiszobapadló fénylakk feltalálója

és egyedüli gyártója

== FŐRAKTÁR: ==

DAHINTEN VIKTOR

vaskereskedésében GYULAFEHÉRVÁRT.

Nyavalyatörés!

ki nyavalyatörés, göres és más ideges állapotban szenved, kérjen iratot, ingyen és bérmentve kapható a szabad. Hatfű győgszeriar által Majna Frankfurt.

Hirdetések jntányos árban felvételnek e lap kiadóhivatalában.

Főpásztori körlevelek és másnemű könyvek,

avagy diszművek bekötését olesó árban elvállalja, jól

és gyorsan eszközli

PAPP GYÖRGY könyvkötészet

Gyulafehérvárt.

A bekötésre szánt körlevelek jól csomagolva a legtávolabbi helyről is be-
küldhetők, a pontos összeállításért a vállalat felelősséget vállal.

Felhívjuk a t. közönség becses figyelmét azon körülményre, hogy a **Közművelődés** jelen alakjában **hirdetéseket** is közöl.

Ennélfogva tért nyer lapunkban az adásvételi ügylet iránti érdeklődés is, a mennyiben birtokok eladását, vagy vételét, haszonbérleteket, állások betöltését, árverések vagy árlejtések határidejét, ipari és kereskedelmi cikkek ismertetését és ajánlását célszerűen lehet eszközölni, — továbbá gyógyfürdők, nyári lakok, szőlőkertek, gyógyító és tápszerek, borok, ásványvizek és másnemű italok eladására vagy vételére és mindennemű szükségletek kielégítésére igen kényelmes módon lehet eladót, illetve vevőt találni.

Sikeresen lehet továbbá a **Közművelődésben** való hirdetés útján értékesíteni eladásra szánt könyvtárakat, irodalmi műveket, zeneeszközöket, festményeket, könyveket, képeket, ujságlapokat, szobrokat fegyvereket, régi pénzeket, ékszereket, butorokat, háztartási gazdasági és más eszközöket stb. stb.

Hirdetési feltételeink a következők:

Egy egész oldal területet elfoglaló hirdetés egyszeri közlési díja		K. 10.—
Egy fél oldal		„ 6.—
Egy negyed	„	„ 4.—
Egy nyolczad	„	„ 3.—
Egy tizenhatod	„	„ 2.—
Egy harmincketted	„	„ 1.—

Iparosok és kereskedők többszöri hirdetés megrendelése esetén 10% ár-
engedményben részesülnek.

A hivatalos hirdetések közlési díja külön árszabás alá esik és pedig
 cm. területes számítással, mely területnek egyszeri közlési díja 10 fil-
lérben van megállapítva.

Hirdetések szövegezését is elvállaljuk, de annak fejében külön 1 korona
díj számíttatik fel.

==== **A hirdetések díja előre fizetendő.** ====

Hirdetésekre vonatkozó megrendelések és pénzküldemények a kiadó-
hivatalba intézendők.

Tisztelettel

a kiadóhivatal.